

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI
PUBLICATIONS DE LA FACULTÉ DES LETTRES DE L'UNIVERSITÉ D'ISTANBUL
III

TARİH SEMİNERİ DERGİSİ

TRAVAUX DU SÉMINAIRE D'HISTOIRE

$\frac{1}{2}$

Metinler ve vesikalar

1937
İSTANBUL
MİLLİ MECMUA BASIMEVİ

KASTAMONU'DA TAHMİSCİOĞLU VAK'ASI

O. Prof. İ. Hakkı Uzunçarşılıoğlu

Millî mücadele esnasında Kastamonuda bulunup ora tarihine ait bazı malûmatı toplarken şimdi Maarif Vekâleti kütüphaneler müdürü bulunan kıymetli arkadaşım Bay Hasan Fehmi Turgal bir musahabe esnasında bu, Tahmisci oğlu vak'asından bahsetti; buna dair Lütî tarihinin dördüncü cildinin doksan sekizinci sahifesinde ve 1249 vukuatı arasında bir fıkra halinde yazılan ve kayda göre hazinesi evraktan alınan bir sahifelik malûmatı okudum; Oradaki yazılışa nazaran vak'a alelâde bir hadiseden ibarettir; yani Tımarlı süvari onbaşlarından olan Tahmisci oğlu kabahatine mebni haps ve sonra salıverilmiş ve Kastamonuya giderek bazı yeniçeri firarileri ve o sırada Mırsırdan gelen kardeşi Kör Hacı Ahmet ve diğer başlarına topladıkları adamlarıyla beraber resmî vergi olan kalyoncu bedeliyesinin tevziindeki yolsuzluk bahanesile Kastamonuya hücum ile zapt ve halkı ayaklandırarak Kastamonu mütesellimi ile kadı ve saireyi Çankırıya kaçırmış ve sonra üzerlerine Esat paşa biraderi Ankaralı Mes'ut Ağa tayin edilmiş ve Viran şehir ayânı Hasan çavuş oğluyle ittifak ederek Tahmiscinin kuvvetlerini mağlûb ederek Kastamonu elde edilmiş.

İşte Lütî tarihindeki malûmat hülâsaten budur; merhum Lütî efendi vak'ayı böylece zikrettikten sonra buna bir ilâve yaparak aynen şunu yazıyor:

(Bu Tahmisci oğlu meselesi şayanı zapt ve tahrir vekayiden olduğu bazı mahallî erbabı vukufundan mukaddemleri mesmuu fakirânem olarak balâde muharrer evrakı mahfuzadan alınıp yazılan şeylerin vukuatı merviyeye teva-

fuk ve kifayet edip etmeyeceği Kastamonuca malûmatı sabıka ve meşhudatı mahalliyesi olan ecillei suduri ilmiyeden bir zati dirayet simattan istisna ve istizah olundukta, maddei muharrerinin vukuu hale pek de muvafık olmadığı ifade olunduğundan vaki olan ricayı fakiraneme mebni müşarûnileyh tarafından verilecek malûmat üzerine ileruda tashihi makal edilecektir.)

Lütfi efendi merhumun bu ilâvesi hakikaten dikkati celb ediyor ; onun tarihinin daha sonraki senelere ait matbu kısımlarında Tahmisci oğlu fıkra-sının tashihiine dair bir yazı yoktur ; Acaba vak'anın böyle olmadığını söyleyen zat vadini yerine getirmede mi ? Yoksa yazdı da işin nezaketine binaen Lütfi efendi mi koymadı ? Bilinmiyor. Lütfinin basılmamış ciltleri de olduğundan belki onların arasında kalmıştır ; Yalnız şu var ki vak'a nüvis Lütfi efendi hazinesi evraktaki vesikaların hepsini görmemiştir.

Her ne ise bu kadar merakı mucip olan şey nihayet halledilmiştir ; hakikaten vak'anın esaslı Osmanlı saltanatı aleyhine oynanmış bir oyun olup bunu tertib eden de Mısır valisi Mehmed Ali paşadır. Vak'a 1248 Cemaziyelevvel yani 1832 eylülde çıkmıştır. Şimdi vesikalara dayanarak hadiseyi anlatayım :

Ben İstanbulda Başvekâlet Arşivindeki vesikaları tetkik ederken orada Tahmisci oğlu vak'asına dair bazı resmî evrak gördüm ve hemen açtım okudum. İlk kâğıtların mütaleası vak'anın basit olduğunu göstermekte ve henüz tamamen tenkil edilemeyen yeniçeriler tarafından vukua gelmiş bir hareket zannını vermektedir.

Nitekim bu kıyam hareketinin ilk defa İstanbulda duyulmasını müteakip sadrîâzâm Kaymakamının [sadrîâzâm Mısır seferindedir] hükümdara yazdığı arz tezkeresinde hülâseten şu mütalea yürütülüyor :

Kastamonuda bir hadise çıkmış, pek de esaslı birşey değilmiş ve tahkik ettiriliyormuş. Kastamonu mütesellimi [Mehmed Emin Ağa] ile ileri gelenleri Kastamonudan çıkmışlar ; Mütesellimin mezalimine dair rivayetler varmış ; hem fesadı bastırmak ve hem de hadisenin menşei tahkik etmek üzere Ankaralı hacı Mes'ut ağanın iptida mübaşir suretile gönderilip sonra işin icabına göre mütesellimliğinin de kendisine verilmesi muvafık görülmüş ise de bu sırada Çankırı müteselliminden gelen tahriratta Kastamonu mütesellim ve eşrafının Çankırıya kadar geldikleri yazılmış olduğundan tereddüt edilmiştir ; halef ve selef münakaşası dolayısıyla gûya bu fesadı tertip

eden ve İstanbulda bulunan sabık Kastamonu mütesellimi Memiş Ağa imiş ; halbuki Memiş Ağa İstanbula gelididenberi hasta olarak Üsküdar'da hanesinde yatmaktadır; Memiş Ağa o havaliyi iyi bildiğinden dolayı mütaleası sorulmuş ve arzedilmiştir. Son vaziyete göre Kastamonu müteselliminin (vazifesini terk ile firarından dolayı) azli lâzım gelmektedir ; keyfiyet serasker paşa ile görüşülerek tekrar arzedilecek.

Bu arz tezkeresinin üzerine padişah Mahmut II kendi el yazısıyla rık'a olarak şu mütaleayı yazmıştır :

Kaymakam paşa ;

İşbu takririn ve evrakı saire manzur ve mealleri malûmi hümayunum olmuştur. Bu fesatlar bütün havenei makhurenin (yani yeniçerilerin) henüz bir sıkı görerek münbezimen geriye yüz çevirmediklerindendir ; Bir kere avni inayeti bâri ile havenei eşkıyanın pazarı cemiyetleri perakende ve perişan olduğu anda bu fesatların cümlesi bertaraf olacağına şüphe yoktur ; takririnde istizan olunduğu veçhile Serasker paşa vesair icap edenlerle bilmüzakere sureti keyfiyeti tekrar tarafı hümayunumuza arzedesin [1]

Arz tezkeresinde ifadesi alındığından bahsolunan sabık Kastamonu mütesellimi Memiş Ağanın Tahmisci oğlu ve oradaki bazı eşraf ile Kastamonu vaziyeti hakkındaki mütaleası aynen şöyledir :

(Kastamonuda maddei fesat olan Tahmisci oğulları kadim mülga (yani yeniçerilere mensup) ve hain olup Bekir Paşa ve sadriyesbak müteveffa Ispartalı Ali Paşa günlerinde ve Şerif Ağanın mütesellimliğinde vukubulan fesatların sebebi hep bunlardır ; vakit ve hâl cihetile ol taraf yatışmak ve umuri mühimme geru kalmamak için tizelden göz doldurur münasip biri mütesellim tayin olunmalıdır ve maslahatin yatmasına vesile olmak için mütesellim ve Kastamonu müftisi Mehmed Arif efendi ve karındaşı Kengari naibi sabık Tahir efendi ve Eli Güzel Zade Mehmed Bey ve kör nakip denmekle meşhur Mehmed Esat ve kâtip İpşir Zade Hacı Salih Efendi ve sabık hazine kâtibi Mehmed Sait Efendi evveleminde nefyolunmalıdır ; zira müfti ve karındaşı ve Eligüzel Zade Tahmisci oğlu ile fesatta beraber değil ise de an'asıl hem müfsit ve hem fukarayı yeyici olduklarından nefileri

[1] Dolap 7, sandık 215, hattı humayun numarası 1. (Bu vesikanın fotografisi eserinin sonuna konmuştur.)

fukaranın teminlerine sebep olur ve K r Nakip [in] e kiya ile müttefik olduğunda   p he yoktur.

Tahmisci Oğlu hainleri ötedenberi fukaraya sureti haktan görünerek menvii zamirleri olan fesad tı izhar  detleri olduğundan ve işbu fesatlarına dahi tevzi maddesini [1] serri te eylediklerinden zikrolunan k tipler hizmetlerinden azil ile t hmetli olduklarından anlar dahi nefyolunsalar menfaatten h li olmaz; bu, tezelden fesat yatı mak içindir; sonra e kiyanın dahi sayei hazreti  ahanede hafiiyyen i leri bitirilir; zira Tahmisci oğulları kaç defa sabıkalı vacib lizalelerdir; Bu Tahmisci oğullarına hasbelmaslaha şimdilik dokunulmaz yoksa eğer bu hainler yine sa  kalırlar ise bir ey demek olmaz; yalnız bunlar değil Tatlı Oğlu İsmail, Saraç Hacı İbrahim ve Karanlık Oğlu Mehmed ve Mergüze kazasına şimdi ay n ettirmiş olduğu Merg zeli Cino lu Ali ve nefsi Kastamonudan A acık Mehmed ve  alık İbrahim bayrakdar ve kasap Osman ve Mustafa ve Be keselinin oğlu  erif bayrakdar ve K reihadid kazasından hacı Kahraman ve Sirt kazasında U uru kariyesinde Kapıcıo lu Selim ve Araç kazasında Ar p a a nam matrut ve mel'unlar dahi mülga takımdan merkumun avenelerindendir ve Kastamonu sanca ında hain mülga takımı [yeniçeriler] katı k llidir; bunların birer güne terbiyeleriyle g  m lleri elzem ve ehem ise de şimdiki halde sırası olmayıp ancak işbu ifadatım noksandır, ziyade değildir, günah ve vebali varsa boynuma olsun. Bu Tahmisci oğullarının Mısırd  dahi eli vardır. Çünkü mütesellim ve v cuh Kengariye gelmişler sanca ı ahrede bulunuyorlar, binaenaleyh ol mahalden nefileri esheldir ve bu v cuh her nekad r Kengaride iseler de yine içeride elleri vardır; bu ifadatım mücerret fesadı yatıştırmak içindir yatımına bükme oluyor.

Nefsi Kastamonu ve kazalarında vucuhtan m tesellimli e  ayan ve fesadı pamuk ipli ile ba layacak kimesne yoktur; Firkateyni hümayun nazırı ve Cide ay nı Hasan Çelebi Zade, mukaddem iki defa mütesellim olmuş ise de muvaffak olamamıştır ve Tahmisci Oğlu Hacı Ahmedin oğlu damadıdır

[1] Sabık mütesellim Memiş a anın tevzi maddesi dediği, devletin ahaliden vergi olarak aldığı kalyoncu bedelinin tevzii maddesidir. G ya Tahmisci oğlu her sene Kastamonu sancağına tahsis edilen top yek n verginin halka ve köylere taksimine ve bunun haksız yapıldığına itirazın kıyam etmiştir. Tabii bu, esas maksadın gizlenmesi dolayısıyla bir bah neden ibaretti.

ve Sinop muhtarı Gâvi Zade Hüseyin beyin eğerçi pederi mütesellim olup kendisi olmamış ise de hadisüssin olduğundan başka kalyonu hümayun ke-restesinden dolayı ahali ile beyinlerinde münafese olduğundan emin olamazlar ve İnebolu ayânı Altıkolaç Zade Hüseyin beyin dede ve pederi - şöh-retşiar ve muktedir adamlar olup hattâ dedesi yirmi bir sene ve babası bir buçuk sene mütesellimlik etmişler ise de elyevm kendisi müseyyip ve pe-rişan olarak İnebolu kazasını bile hüsnü idare ve muhafazaya muktedir de-ğildir. [1]

Burada Memiş ağanın ifadesi arasındaki (bu Tahmisci oğullarının Mı-sırda dahi eli vardır) kaydı ilk defa nazarı dikkati celbediyor ; İfade açık yazılmamış ise de bu sırada Mısır valisinin isyanı devam etmekte olduğun-dan söz ona telmihtir.

*
* *

Şimdi mukaddemesini kaydettiğimiz isyanın kahramanı Tahmisci oğulları-na dair 18 cemaziyelevvel 1248 tarihli Kastamonu mütesellimi Mehmed Emin ağa tarafından tahrirat ile gelen tatar Kerimin ifadesile serasker Hüsrev Mehmed paşanın sadrîâzâm kaymakamına yazdığı tahrirata göre izahat verelim :

Tahmisci oğlunun ismi Hacı Mustafa ve kardeşi de kör hacı Ahmettir. Hacı Mustafa timarlı süvari mansure alayı teşkilinde serasker Hüsrev paşa Kaf-tancı İbrahim ağanın maiyetinde bulunup ve Kastamonudan İstanbula gelip Rami kışlasına yerleşen birinci Alayda yüzbaşı idi. Yapmış olduğu şenî bir kabahatten dolayı üzerindeki timarı alınarak askerlikten tard edilip hapsolünmüş ve ser-asker kapısındaki tomrukta dokuz ay yatmış ve sonra çoluk ve çocuğu ve bazı nüfuzlu hanedan tarafından olunan şefaate binaen cezası kâfi görülerek salıverilmiştir. Hacı Mustafa, Mehmed Emin Rauf paşanın Kastamonu muta-sarrıflığı sırasında bazı arkadaşlarıyla Mısıra kaçmış ve arkasından kardeşi Kör Hacı Ahmed de Mısıra gitmiştir ki takriben 1242 senesi sonlarında yani 1826 haziran ayındadır.

Mısırdan avdet tarihi belli olmayan Hacı Mustafa bu gaybubet esna-sında biraderile beraber hac etmiş ve iptida kendisi ve bir müddet sonra da kardeşi Hacı Ahmed Kastamonuya dönmüşlerdir. Bunlar Mısırdan dönerler-ken Mehmed Alinin oğlu ve Mısır kuvvetleri kumandanı İbrahim paşadan talimat almışlardır. İki kardeş memlekete geldikten sonra hacdan dönen hacı-

[1] Dolap 7, sandık 215, 1 numaralı hattın melfufu.

ların ellerinde de İbrahim paşanın propaganda kâğıtları bulunmakta idi: İşte bu propagandaların ve İbrahim paşanın emrile hareket eden Tahmisci oğullarının gayretleriyle bu isyan tertip olmuştur.

Tahmisci oğullarına ve bu isyanın ilk şekline ve Kastamonu mütesellimi Mehmed Emin ağa tarafından alınan tertibata dair Tatar Abdülkerimin ifadesi aynen şöyledir:

(Kastamonu sancağı timarlı süvarilerinden iken bundan akdem Derseadette mütecasir olduğu cünhasına mebni üzerinden timarı ref'ile babı seraskeride dokuz mah tomrukta durarak badehu halâs olan Tahmisci Oğlu Hacı Mustafa ve karındaşı olup bu defa Mısır canibinden ve İbrahimi Leim tarafından [Mısır valisi Mehmed Alinin oğlu İbrahim Paşa] Kastamonuya gelmiş olan Kör Hacı Ahmed ve Hidayet bayrakdar nam mefsedetkârlar mülga takımdan [yeniçerilerden] birkaç mefsedetpişe ile ittifak ederek muhassıllık hazinesi hizmetinde müstahdem Salih efendi ve yine İbşir Zade Hacı Mehmed efendi memur oldukları maslahattan keffiyed ile konaklarına gitmedikleri halde cümhur edüp telef edeceklerini haber gönderdikte bir gûna fesat zuhur etmemek mülâhazasile mumaileyhima hizmetlerinden çıkarılmış ve bunların böyle tahakkümane hareketleri gittikçe fesadı müeddi idüğünden ve livai mezkûrun kazaları ayânları mütesellim ağa ile müttefik bulunduklarından tahririne mebni tevabiatlariyle beraber Kastamonuya gelmiş olan Ayandon Ayânı Deli Hacı Ahmed oğlu Mahmud ağa ve Taşköprü Ayânı Ahmed bey ve Kinoboludan Şişman Mehmed ağa fesadei merkumeye nüshupend ederek, bu sizin niyetiniz vehameti akibeyi muciptir deyu merkumuna haber gönderdiklerinde içlerinde teferrüt daiyesinde olan merkum Mustafa, dahili dairei ittifakları olan takımdan kırk elli kadar müsella edepsiz ile çarşıya çıkıp bütün dükkânları herkese cebren kapattırıp başına bir takım etraki bî idrak cemedüp mütesellim konağına hücum eylediklerinde kazalardan gelen ayânlar vilâyetimizi yağma edecekler diyerek fesad âmiz kelâmlar ile Ayânların taşraya gitmelerini teklif ve ağavatı mumaileyhim dahi böyle vakitte bu nasıl sözlerdir deyu bayağı tüfek atılmak derecelerine geldikte merkum Tahmisci Oğlu Mustafa ve rüfekaşı işte Arabistandan hacılar da geldi, tam mezak ıera olunacak vakitlerdir diyerek bütün bütün fesat taraflarına sapmış olduklarından vücuhü vilâyet olanlar mütesellim ağaya ve Ayânlara itizar yollu aman beldemiz ahalisi şayet bu bapta tedibe müstahak

olurlar deyu vaki olan tavassut ve ricalarına mebnî cemiyet dağılmış ise de eşkiyayı merhumun emin olamadıklarından içlerinden Hidayet bayraktarı kavasbaşı ve diğer bir ayakdaşlarını tüfekci başı etmek üzere mütesellimi mumaileyhe ibram ve ısrar ve mumaileyh dahi çarnaçar şimdilik sureti mümaşat izhar etmiş olduğu ve merhum Tahmisci Oğlu Mustafanın karındaşı Kır Hacı Ahmed bundan yedi sekiz sene mukaddem Mısır tarafına firaren gitmiş ve Hacı Mustafa dahi müddeti medide Mısırdaki eğlenmiş ve bu defa Mustafa, izharı fesat için gelmiş ve hacılar geldikten sonra fesatları artmış olduğu ve Kastamonu sancağı kazaları Ayânları ve bilcümle vücuh ve ehli ırzları mütesellimi mumaileyh ile yekdil ve yek cihet iseler de fesadei merhumun kırkar, ellışer adam ile gezmekte olduklarını tatarı merhum ifade ve beyan eyledi) [*]

Tatar Abdülkerimin bu ifadesi de gösteriyor ki Tahmisci vak'ası Mısır valisinin tabrikile tertip edilmiştir. Halbuki hükûmet bunu Tahmisci Oğlunun muvaffak olamıyarak firarından sonra anlayabilmiştir; yukarıda söylediğimiz gibi hükûmet bu isyanı iptida sabık Kastamonu mütesellimi olup İstanbulda bulunan Memiş Ağanın tertip ile o suretle mütesellimliği elde eylemek istediğini zanneylemiştir. Nitekim sadrîâzâm kaymakamının mabeyne yazdığı tezkerede sabık mütesellim kapıcı başılardan Memiş Ağanın pek hasta olduğundan bahsedildikten sonra: (... Hamdellillâhiteâlâ sayei mekârim vâyei hazreti şahanede Kastamonu gâilesi hüsnü indifa ve suret bulmuş ve Tahmisci oğlunun fesadı İbrahim Paşanın ifsadı mahsusasından neş'et ederek mumaileyh Memiş Ağanın parmağı olmaması şakii merhumun sureti firarından anlaşılıyor gibi olmuş) mütaleası dercedilmiş ve bu suretle Memiş Ağa büyük bir ittihamdan kurtulabilmişti [1]. Mütesellim Emin Ağa, âciz ve iradesiz bir adam olduğundan elinde isyan bastırarak kadar kuvveti varken işi ciddi tutmamış ve âsilerin tekliflerine mümaşat ederek isyanın büyümesine sebep olmuştur. Kastamonudan gelen mahzarlara göre gûya isyanın asakiri mansure zabitanından bazılarının sokaklarda ehli ırz gûruhuna münasebetsiz hallerden ileri geldiği yazılmış ve bu halden müteessir olan halkın camiye toplanmak istediği ve mütesellimin de bu edepsizliğe cür'et edenleri tedip ile işi bastırdığı şeklinde gösterilmiştir. [2] Halbuki Tah-

[*] Dolap 7, sandık 215, iki numaralı hattın melfufu.

[1] 1 Numaralı iradenin merbutu vesika.

[2] Mütesellim Mehmed Emin Ağanın tahriratile İstanbula gönderilen mahzarlardan alınan hülâsa. [İki numaralı hattın melfufu]

misci oğlu Hacı Mustafa Tosyaya gönderdiği buyrultusunda kıyamın sebe-
bini [zahiri sebebi] Kalyoncu bedeliyesinin tevziindeki yolsuzluk olarak
göstermektedir. [1]

Tahmisci oğlunun buyrultusuna göre Kastamonu mütesellimi ile hakim,
müfti ve saire davate gitmek bahanesile Kastamonudan çıkıp Devregâniye
çekilmişler ve oradan üç beş bin kadar atlı ve piyade kuvvet alarak
Kastamoni kasabası kenarına gelip muharebe etmek istemişler ve muvaffak
olamıyarak Taşköprüye gelmişler ve oradan da yine külliyetli bir kuvvetle
hareket eylemişlerse de yine muvaffak olamayıp kaçmışlar ve Cemaziyel-
ahir 25 Pazar günü Çankırıya gitmişlerdir. Çankırı mütesellimi Hacı Ömer
Ağa İstanbula gönderdiği aynı tarihli bir tahriratta hâdisenin kolaylıkla
bastırılmadığı ve mütesellim, hakim, müfti ve sair isimleri malûm eşrafın
Çankırıya geldikleri ve Kastamonu ve isyancılar tarafından alınan havadise
göre asilerin cemiyetlerini kuvvetlendirmekte oldukları ve hattâ bazı vesa-
yayı havi olarak tahmisci oğlunun Tosya kazasına buyrultu gönderip bu
buyrultunun Tosyadan kendisine irsal olunup bunun aynen takdim edildiği
yazılmıştır [2]. Buyrultu sureti makalenin sonuna konmuş ve fotoğrafisi de
aldırılmıştır.

Bundan başka yine aynı mealde olarak Çankırı naibi de ilâm gönder-
miştir.

Tahmisci oğlunun Tosyaya doğru el atması üzerine orada bulunan bir
tahsildar Tosyada cereyan eden bütün hadisattan bahs ile Çankırı mütesel-
limini tenvir ediyordu; Tahmisci oğlunun Tosyaya gönderdiği buyrultuyu
bu tahsildar Çankırı mütesellimine göndermiş eşkiyanın çok ve etrafın halî
olduğundan bahs ile talimat istemiştir. Yine bu adamın 1248 Cemaziyel-
ahir 23 tarihile gönderdiği diğer bir mektubunda da Kargı'ya doğru kaç-
tığı duyulan Kastamonu müteselliminin arkasından Tahmisci oğlunun üç,
dört bin asker çıkarmış olduğu ve Sinoptan gelen topları elde etmek
için asker sevkettiği ve Kastamonu kazalarının hep kendisine itaat ettiği ve
Tahmisci oğlunun üç beş güne kadar Çankırıya gideceğim futuhât bendedir
dediği ve Kastamonu mütesellim ve eşrafının Çankırıda durması iyi olma-
dığı yazılmaktadır. [3]

[1] Makalenin sonundaki buyrultu suretine bakın.

[2] 1 numaralı hattı hümayunun melfufu olan vesika.

[3] Bir numaralı hattın melfuflarından üç vesika.

Tahmisci oğlu, mütesellimi kaçırdıktan sonra kendi mütesellimliğini ilân eylemiş, etraf kazalara hep buyrultular göndermiş ve kendisine mütesellimlik beratının yani mütesellim olduğuna dair vesikânın Konyada bulunan Sadriâzâm tarafından gönderildiğini işaa eylemiştir [1]. Tahmisci oğlu bu kıyam hareketini etraf vilâyetlere de sardırmak istemiş ve bu suretle bilhassa garbe doğru Viranşehir, Bolu sancaklarına da sirayet ettirmek üzere bu iki liva hududu üzerine üç koldan askerle iki top göndermiştir.

* * *

Tahmisci oğlu hâdisesi iptidadan mevzî ve Kalyoncu bedeliyesinin fazla tevziinden dolayı yapılmış bir kıyam veyahut bu bahane ile o taraflardaki Yeniçerilerin bir gayretkeşlikleri zannedilmisti; halbuki işin içyüzü çok başka olup metbuu Osmanlı hükûmetine karşı Mısır valisinin isyanı ile alâkadar idi. Mehmed Ali, iyice hazırlanup kıyam ettiği zaman elde ettiği gayrı memnurlar vasıtasile Anadolu da yer yer isyan çıkararak hükûmeti şaşırtmak istemişti; nitekim Suriyeyi istilâ için hazırladığı tertibatta muvaffak olmuş ve Ağa Hüseyin paşa kumandasile üzerine sevk edilen kuvvetleri de (1248 Muharrem, 1832 Haziran) da Halep ile Humus arasında mağlûp ettikten sonra Konyaya kadar gelmiş ve burada havanın sisli ve dumanlı ve karlı bir gününde Sadriâzâm Reşit Mehmed paşa ile Mısır kuvvetleri kumandanı İbrahim paşa arasında yapılan harpte İbrahim paşa kuvvetleri bozulmuşken, Sadriâzâmın kendi askeri zannile Mehmed Ali kuvvetleri arasına düşerek esir edilmesi Osmanlı kuvvetlerinin dağılmasını mucip olmuştu [1248 Recep 1832 Kânunuevvel]. Bundan sonra İbrahim paşa şimale doğru yürümüş ve Kütahyaya kadar ilerlemiştir. İbrahim paşa Anadolu da her tarafa buyrultular göndermiş ve hattâ İstanbula kadar gitmeği kurmuş ve valileri içtimaa davet etmiş, tahtının tehlikeye girdiğini gören Mahmut II de Ruslara müracaat eylemişti.

İşte görülüyor ki Tahmisci oğlu Hacı Mustafa isyanı ve aşağıda bir vesikasını koyduğumuz Halit beyin İbrahim paşa tarafından Bozok ve Çankırı mütesellimi olması hep bu 1248 senesi Muharrem ile Recep ayı yani 1832 senesi Haziran ayile ikinci kânun ayları arasındadır.

Tahmisci oğlu Hacı Mustafa ile kardeşi, tam zamanında isyanı hazırlı-

[1] Bir numaralı iradeiseniye'nin melfufu 1218 ramazan 21 tarihli kastamonu kadısı olup Saframboluda bulunan Mehmet Emin efendinin taktim ettiği arizeden.

arak tekmil Kastamonu sancağını ele geçirmek için faaliyete geçip müvaffak olmağa başladıkları sırada yine Mısır ordusu kumandanı İbrahim paşa tarafından Çankırı, Bozok mütesellimlikleri maden emanetleri, Yeniil voyvodalığı ve aşiret reisliği, Pehlivanlı beyi Halid beye verilmiş ve o da faaliyete geçmiş ve etrafa buyrultular göndermeğe başlamıştı [1].

Hattâ korkaklığına mebni Çankırı mütesellimliğinden azledilen Hacı Ömer Ağanın [2] yerine vekil olan Hacı Mehmed Memiş Ağa Viranşehir mütesellimi Hüseyin Ağaya yazdığı 21 Ramazan 1248 tarihli tezkerede:

«... Mesmûi âlileri buyrulduğu üzere müddeti vafiredenberu sabık Pehlivanlı beği Halid Bey, Kengari sancağı İbrahim Paşa tarafından uhdeye ihale olundu deyu bizleri derecesiz tazyik ve taciz edip her ne hal ise bu günlere gelinceye kadar şudur, budur denilerek imrarı vakit olunmuş ise de bu günlerde, sûreti bu defa tarafı devletlerine isbalkılınan bir kıt'a buyrultularile mübaşiri vurudbirle buyrultularında muharrer değil ise de mübaşiri merkum bir kıt'a ilâm ve mahzar matlubiyle tazyik ve tacize sur'at ve leyte velealle ile ilâm ve mahzardan sarfı efkâr birle bir kaç katır isbalile mübaşiri merkum şimdilik her nekadar def'olunmuş ise de sancağı mezkûrun zati valâlarına ihalesi ve Kastamonu tarafına asker sevk olunacağı mesmû oldukta bizleri derecesiz tazyikten başka maâzallahütealâ etvârı nârevaya mücâseret edeceği ve merkum [Halid Bey] bertaraf olmadıkça Kastamonu üzerine asker sevkinde suûbet derkâr olacağı..) beyan edilmektedir. [3]

Bir taraftan İbrahim Paşa Konya, Niğde, Kayseri, Kütahya taraflarına el atmış Anadolu memleketlerine propaganda kâğıtları göndermiş [4]

[1] Aynı dosya ve vesikalar arasında.

[2] Çankırı mütesellimi Hacı Ömer Ağa Bozok, Çankırı ve etraf kazalara İbrahim Paşa tarafından mütesellim tayin olunan Halid Beyin verdiği ayak patırdısı üzerine korkarak memleket Eşrafîle birlikte Halid Beyle mülâkat için yola çıkmış ve fakat bir kaç saat gittikten sona görüşmeden avdet etmiş ve bu suretle mütereddit ve mütelevvin bir tavur alan Hacı Ömerin orada bulunması eşkiyanın galebesini mucip olacağıncan ve Çankırıda çahi bir isyan çıkacağına mebni azlolunup yerine Viranşehir ayanı ilâveten Çankırıya ayan olmuş ve Hacı Memiş Ağa adında biri de mütesellim vekili tayin edilmiştir. (4 numaralı irade dosyasındaki zarflı mektuplardan).

[3] Dolap 7, sandık 215 bir numaralı iradeye merbut vesikalardan

[4] Lütfi tarihi C 4 sahife 42

İstanbul yakınına kadar sokulmuş ve diğer taraftan da Kastamonu, Tosya, Bozok ve havalisi onun adamlarının ellerine düşmüş olup Kütahyaya kadar gelmiş olan İbrahim Paşanın bu tarafta bulunmasından dolayı vaziyetin Osmanlıların aleyhine dönmüş olacağı tabiidir; fakat hükümet Tahmisci Oğlu isyanını bastırmak üzere Ankaralı Hacı Mes'ut Ağa gibi müdebbir bir adamı bu korkunç işin bastırılmasına memur ederek büyük bir tehlike atlatmıştır.

Mes'ut Ağa derhal recep ayı sonlarında veya şaban iptidalarında yani İbrahim Paşanın Konya muharebesini kazanıp ilerlediği sırada sur'atle Viranşehir ve Safranboluya gelmiş ve hemen ora Ayânından Hasan Çavuş Zade Hüseyin Ağa ile oğlu Musa beyi beş altı yüz ve Gerede Ayânı Hacı Ahmed Ağayı üç dörtyüz askerle celbetmiş ve Sinop ve Cide Ayânlarına da kuvvetle gelmelerini yazmış; Tahmisci Oğlunun Kastamonu sancağının garp hududuna gönderdiği sergerdelerden Eligüzel Zade Mehmed Bey ve Hacı Kahraman Ağa kendilerine verilen teminat üzerine dehalet etmişlerdir. Hacı Mes'ut Ağa bundan başka Bolu sancağı mütesellim vekili Tahir bey ile Bolu livası askerini ve yine o tarafta olan miriliva Bekir Paşa kumandasındaki Asâkiri mansureyi, top ve topçu askerlerini halkın kuvvei maneviyelerini arttırıp, asiler tarafına düşürmemek için Çankırı ve Tosya taraflarına göndermeğe lüzum görmüştür [1]. Vaziyet hakikaten Osmanlı hükûmeti hesabına korkunçtu; İbrahim Paşanın propagandacıları halkı adam akıllı elde ediyorlardı. Bu hususta bir fikir edinmek için makalenin sonuna bir suretini koyduğum Mergüze kazasından cevap olarak Viranşehir Eşrafına gönderilen mektubu okuyun; bu kaza halkı, kendilerine yapılan nasihatı dinlemedikleri gibi İstanbul'dan Kastamonu mütesellimliğine tayin edilip gelen Hacı Mes'ut Ağayı da almak üzere geleceklerini tehdit makamında söylüyorlardı.

Hacı Mes'ut Ağanın tertibi veçhile; Hasan Çavuş Zade Hüseyin Ağanın oğlu Musa Bey, Araç tarafındaki Tahmisci Oğlu kuvvetleri üzerine sevkedilmişti. Tahmisci Oğlu kuvvetleri Aracın Kaya boğazını kule ve tabyalarla tahkim ederek yedi sekiz bin kuvvet yerleştirmişlerdi. Musa Bey bunlarla yaptığı harpte galebe etmiş ve tahminen bin kadar asi kuvveti ve Tahmisci Oğlu askerinin sergerdesi olan Cin Ali

[1] Dolap 7, sandık 215, dört numaralı iradeye merbut vesikalardan.

oğlu Mehmed Emin esir düşmüşler ve Mehmed Emin'in oğlu Hasan da elde edilmiştir; Müsademede ölenlerin arasında mülga yeniçeri ocağı halkından otuzbeş kadar sergerde de vardı; hattâ bunlardan kırsakallı biri yeniçeri ocağı ustalarındandı. Bu müsademenin 1248 ramazan 20 yani 1833 şubat ayında vukua geldiği Musa Beyin babasına gönderdiği mektuptan anlaşılıyor [1]

Musa Bey Kaya boğazı çarpışmasında muvaffak olduktan sonra Araca gelmiş ve oradan da kalkıp Tahmisci Oğlunun kule yapıp tahkim ettiği (Hurucviran) çiftliği üzerine yürümüş, oradaki sergerdeler de mukavemet edemiyerek perişan olmuşlar ve sonra 23 ramazanda Kastamonuya üç saat mesafede Karacaviran ve Kavacık taraflarına hareket etmiştir. [2]

Musa Beyin babası Hasan Çavuş Zade Hüseyin Ağa, oğluna gönderdiği mektupta Tahmisci Oğlunu diri olarak yakalamasını ve şehrin ehli ırzına yani muhalefet etmiyenlerine zarar verilmemesini tavsiye etmiştir.

Vesikalar burada bitiyor; Kastamonunun zaptına ve Tahmisci Oğlunun ne olduğuna dair malûmatımız yoktur. Bir numaralı vesikalar arasında sadrîâzâm kaymakamının yazdığı bir arz tezkeresinde Tahmisci Oğlunun kaçtığı ve ibâredeki karineye göre İbrahim Paşa tarafına gittiği ihtimal dahilindedir.

*
*
*

Bu Tahmisci Oğlu vesikaları arasında suretini aşağıya koyduğum tezkerede, halkın hükûmet memurları tarafından çektikleri sıkıntıyı ve İbrahim Paşaya tarafdar olmalarının sebebini göstermek itibarile nazarı dikkati celb etmektedir. Viranşehir eşrafı tarafından Mergüze kazası halkına yazılan bir mektupta Tahmisci oğlu tarafdarlığını terkeylemeleri tavsiye olunmuştu. Mergüze muhtarı Mehmed Emin ve diğer iki arkadaşı buna şu cevabı vermişlerdi:

[1] Bir numaralı iradeye merbut vesikalardan. Kaya boğazındaki askerin kumandanı Cin oğlu Mehmeddir, Mehmedin oğlu Hasan Binbaşı ve tüfekçi başı Hidayet, kavas başı ve Saçlı toru vesair binbaşılardan ileri gelen diğer kumandanlar arasında bulunuyorlardı. İptida 19 Ramazan Cumartesi günü piştar olarak hükûmet kuvvetlerinden tüfekçi başı İbrahim ve Binbaşı Osman ağalar 500 süvarî ve 500 piyade ile ileri sevk edilmişler ve arkadan da Musa Bey asıl kuvvetle kalkıp pek erkenden [seher vakti] üzerlerine hücum ile tabye ve kuleleri alınmış ve esir edilen başbuğları Cin oğlunun cebinden bazı muhabere pusulaları çıkmıştır.

[2] Dört numaralı iradenin melfufu.

«Devletlû, inayetlû, merhametlû veliyünniam efendim Sultanım Hazretleri;

Hemvâre avnibârîde müstedam olasınız; kaldı ki benim efendim hizmetinde mukim olduğumuz elhaç Mustafa ağa hazretleri [Tahmisci oğlu] Mısır valisi devletlû, inayetlû merhametlû İbrahim Paşa efendimizin emrile olduğu ve kendü sancağınız ahalilerinin vesair sancakların ve sizlerin malûmunuzdur ve fukaradan, yem ve yiyecek habbei vâhîde hiç birşey matlûp değildir ve kaldı ki memleket vücuhları bizleri sair niyet ile muradımız yoktur ve bu hususta memleket içinde dahil eğer ulema ve eğer ağniya ve eğer fukara ve kariye fukaraları bir kimsenin bir akçe ve bir habbe zarar sevdasında değildir, bir iyilik dahi inşaallahutaalâ zayi olmaz; illâ Derseâdet tarafından gelen mütesellimi almak için küllî asker ve küllî tetimmat ile yola revan olduk; varmak üzereyiz. Evvelallah malûmî seâdetleri buyruldukta sırran değil aşikârdır; kahbelik olmasın efendim) [1]

Elhac Halil	Elhac..	Mehmed Emin Muhtarı
Kartolu Zade	Hasan	Mergüze

Mısır valisinin kim olduğunu bile bilmeyen Mergüze muhtarı ile arkadaşlarının sözleri, senelerdenberi gördükleri tazyikin aksi tesiri idi; Osmanlı memurlarına parasız yem, yiyecek vermesi elindeki yiyeceğine kadar her bir şeyin parasız alınması halkı bîzar etmişti. İbrahim paşa ve adamlarının halkın bu ızdırabını nazarı dikkate almaları muztarip bir kitleyi derhal onun tarafına çekivermişti.

Bu hal Osmanlı hükümetinin de nazarı dikkatini celbeylemiş ve 1248 Rebiyülevvel tarihile vilâyetlere gönderilen fermanda İbrahim paşanın bu propagandalarına aldanılmaması tavsiye edilmiş idi [2]. Sevkiyat dolayı-

[1] Fotoğrafı alınmıştır.

[2] Bu fermanda Mehmed Ali Paşa ve oğlunun Adana ve havalisine kadar geldiği ve bunların vardıkları mahallerde ahaliyi kendilerine ısındırmak için icab eden muaveneti yaptıkları ve ahalinin bu sahte hale aldanmamaları ve sadrîâzâm Reşid Mehmed Paşanın yirmi binden ziyade askeri mansure ve daha bir çok Arnavut ve sair askerle sefere memur kılındığı (ve bu şakilerin yalanına aldanıp çizgiden çıkanlar olursa sonra peşiman olacaklarını cümlelerin güşü huşlarına ilkaya müsareat birle haini merkumların öyle neşreyledikleri yalanlara asla kulak) asılmaması mülâyimane bir tarzda eyalet ve sancaklara tamim edilmiştir.

sile halkın ve köylünün ellerindeki zahire vesair eşyası cebren veya pek ufak bir bedel ile alınmak yüzünden mutazarrır olanlar pek çoktu. İşte bu yolsuzluğu kaldırmak isteyen hükûmet, 1248 Muharreminde vilâyetlere gönderdiği fermanda ahal'nin sevkiyat esnasında zarar görmemeleri için kazalar tarafından tedarik edilecek zahirenin bedelleri verilerek alınması için her alaya mübayaa memurları tayin edilmiş olduğunu ve bunların peşin alış veriş ederek parayı tamamen verecekleri beyan edilmekte idi [1].

Görülüyor ki Tahmisci oğlu kendisine menfaat ve mevki temin etmek için Mısır valisinin emeline hizmet etmiş ve hükûmet memurlarının ve müte-gallibenin tazyikinden bıkan halk onun tarafına dönmüş ve bu hâdise az zaman içinde birdenbire büyüyüvermiştir; işte Tahmisci oğlu vakasının iç yüzü budur.

1937 Birincikânun 23

Balıkesir Sayı 1 O. Prof.

I. H. Uzunçarşılıoğlu

[1] Kütahya mahkemei şer'iyesi sicillerinden